

کاشفان جادوی چرم و نقش و گره

از چهره‌های شاخص تبریز، بانی راه‌اندازی مدارس نوین ابتدا در تبریز و سپس در تهران شد. مدارس رشدیه در به‌روزسازی آموزش و پرورش ایران انقلاب بزرگی ایجاد کردند. پر بیراه نیست که این ماجرا و شکل‌گیری مدارس جدید را باید از خدمات تبریزی‌ها برای توسعه شهر تهران دانست. همچنین به‌دلیل زندگی این مرحوم در حوالی محله اسکندری و نواب، میدانی به نام رشدیه هم در این محدوده نامگذاری شده است.

آل عوض در بخش دیگر صحبت‌هایش به محل زندگی تبریزی‌ها در تهران گریزی می‌زند و می‌گوید: «عودالجان، حدفاصل پل امیربهادر تا میدان منیریه، یاخچی آباد، نازی آباد و... از محله‌های آذری‌نشین تهران هستند که تبریزی‌ها از زمان مهاجرت‌شان تا به امروز در آن سکونت دارند.»

و هنرهایی که رهاورد تبریزی‌ها بود کدام در سبک زندگی اهالی پایتخت‌نشین مهم‌تر و اثرگذار تر بود؟ اردشیر آل عوض، تهران‌پژوه در این باره توضیح می‌دهد: «تبریزی‌ها از همان بدو ورود که ساکن تهران شدند با هنر فرش بافی بازار فرش تهران را به‌دست گرفتند. هر چند که از مغان اقوام دیگری مانند اردبیلی‌ها، کاشانی‌ها و نائینی‌ها هم برای شهر تهران فرش بافی بود، اما ظرافت و زیبایی فرش تبریز حرف اول بازار تهران را می‌زد.»

آل عوض در بخش دیگر صحبت‌هایش از صنعت چرم، بازار کفش و تولیدی‌های این حوزه در تهران هم یاد می‌کند: «علاوه بر هنر فرش بافی، صنعت کفش‌های چرم و دست‌دوز تبریز هم میان تهرانی‌ها بسیار معروف و پرطرفدار است.»
به گفته این تهران‌پژوه، مرحوم میرزا حسن رشدیه نیز

■ تبریزی‌ها
■ توسعه قالی‌بافی و ساخت کفش دست‌دوز در تهران

***

وقتی امیر کبیر با ولیعهد از تبریز به تهران آمدند و ناصرالدین‌شاه بر تخت سلطنت نشست، گروهی تبریزی هم به همراه آنان آمدند. آمدن تبریزی‌ها به دربار مقدمه‌ای شد تا سایر اقوام آذربایجانی با حضور در تهران و ارائه سوغات شهرشان نقش مهمی در توسعه، پیشرفت و تأمین نیازهای اهالی پایتخت‌نشین ایفا کنند.

براساس اسناد موجود، از سال ۱۲۶۱ شمسی به بعد آثار زیادی از مراوده تبریزی‌ها در بازار تهران به جا مانده است به‌نحوی که حتی در ماجرای انقلاب مشروطه در تهران نقش پررنگی داشتند. اما از میان همه محصولات

هنر نمایی با شانه و قیچی

■ گیلانی‌ها
■ رونق حرفه سلمانی

***

نزدیک بودن مسافت میان دو شهر رشت و تهران عاملی مهم برای مهاجرت گیلانی‌ها به تهران بود. عده‌ای برای تحصیل و عده‌ای هم برای پر کردن جاهای خالی در حرفه سلمانی به تهران مهاجرت کردند و در پایتخت ماندگار شدند.

دکتر هومن یوسف‌دهی، پژوهشگر تاریخ و ادبیات که درباره فرهنگ و تاریخ گیلان تحقیق کرده و چندین کتاب دارد، ادامه تحصیل و اشتغال را از دلایل مهاجرت گیلانی‌ها به تهران می‌داند که در هر دو صورت به نزدیکی مسافت گیلان به تهران مرتبط است: «از آنجا که تهران جاذبه‌های بسیاری داشت، گیلانی‌ها بعد از تحصیل در تهران به‌عنوان معلم یا در وزارتخانه‌هایی مشغول به کار و در این شهر ماندگار می‌شدند.» دکتر یوسف‌دهی از گروه دیگری از گیلانی‌ها نام می‌برد که به‌عنوان صاحبان یک شغل به تهران مهاجرت کردند: «گروهی از گیلانی‌ها که تعدادشان هم کم نبود در تهران حرفه سلمانی را دنبال کردند.

حتی امروز هم در تهران بسیاری از سلمانی‌ها یا آرایشگرهای مردانه، گیلانی هستند.» او علت مهاجرت گیلانی‌ها در حرفه سلمانی را مرادوات مردم این خطه با اروپاییان و آشنایی با جدیدترین مدل‌های مو می‌داند: «زمانی که کشتیرانی در بندرانزلی ساخته شد، تاجران بیشتری به این شهر آمدند و در این میان تاجران اروپایی متقاضی برای کوتاهی مو زیاد بودند و اینگونه شد که گیلانی‌ها در آرایشگری مهارت پیدا کردند. برای همین بسیاری از آنها بعد از کسب مهارت به سمت تهران روبره توسعه مهاجرت می‌کردند تا بتوانند از راه سلمانی درآمد بیشتری در پایتخت کسب کنند.» دکتر یوسف‌دهی درباره محل اسکان گیلانی‌ها در تهران می‌گوید: «نمی‌توان گفت در کدام قسمت از تهران متمرکز می‌شدند، اما چون غرب تهران برای آنها در دسترس‌تر بود، بسیاری از آنها در غرب پایتخت ساکن می‌شدند، البته این بدان معنا نیست که در سایر مناطق تهران سکونت نداشتند. هر کجا متقاضی بیشتر بود، آنجا با کمترین هزینه که همان قیچی و شانه بود، کسب‌وکار خود را راه‌اندازی می‌کردند.»

آبادی یک محله با تبعیدی‌ها

■ شیرازی‌ها

■ توسعه یافت آباد و تولید محصولات لبنی

***

هنگامی که آقامحمدخان قاجار بر تخت سلطنت تکیه می‌زند تصمیم می‌گیرد که در شیراز از خاندان زند به‌علت تبعید خود انتقام بگیرد و به همین دلیل، پس از سرکوب قیام لطفعلی‌خان زند، برای بقای حکومت خود و رفع خطر توطئه خاندان زند، تصمیم به پراکنده کردن و تبعید این خاندان می‌گیرد و ۱۱ خانوار از خاندان زند به قلعه‌ای در جنوب غرب تهران تبعید می‌شوند که امروزه به محله یافت‌آباد مشهور است.

«میرحسین زندیه» از ساکنان قدیمی و معتمد محله یافت‌آباد، می‌گوید: «اجداد ما پس از تجهیز قلعه و خرید زمین‌های اطراف، به کشاورزی و دامداری مشغول شدند تا از این طریق بتوانند زندگی خود را بچرخانند. خاندان زندیه محصولات دامی و کشاورزی خود را در بازار تهران به فروش می‌رساندند و با درآمد ناشی از آن املاک بیشتری خریداری کردند؛ چرا که روزبه‌روز به جمعیت آنها افزوده می‌شد.»

به‌گفته زندیه، هنگامی که خاندان زندیه نه‌تنها از شیراز بلکه از ملایر نیز به یافت‌آباد تبعید شدند به کشاورزی و دامداری روی آوردند. به‌علت منش نیکو و نام‌خوشی که از کریم‌خان زند در یاد مردم بود کسبه بازار به راحتی به آنها اعتماد کردند و از سوی دیگر، کیفیت خوب تولیدات لبنی، فروش محصولاتشان را چند برابر کرد. آنها با یکدلی، اتحاد و پشتکار توانستند در یافت‌آباد جاگیر شوند، محله را گسترش دهند و آباد کنند.

از نقدی علیا به کیوسک‌داری

■ مشکین‌شهری‌ها

■ اکثر اعضای شبکه توزیع مطبوعات در تهران اصالتاً مشکین‌شهری هستند

***

از تاریخ دقیق حضور مشکین‌شهری‌ها در پایتخت اطلاع روشنی در دست نیست ولی آنچه اهمیت دارد گستردگی حوزه فعالیت این قوم بر توزیع مطبوعات شهر ماست. از شواهد بر می‌آید این حرفه با مهاجرت و ورود آنها از روستایی به نام «نقدی علیا» در ۲۵ کیلومتری مشکین‌شهر به تهران و فروش روزنامه سر چهارراه‌ها شکل گرفته است.

اردشیر آل عوض، تهران‌پژوه می‌گوید: «مشکین‌شهری‌ها در بدو ورود در محله ده‌ونک جای گرفتند و در شبکه توزیع مطبوعات نقش مهمی داشتند. بعدها در محله کاشانک نیز این قوم مشغول دکه‌داری و توزیع جرایدی شدند که در پایتخت منتشر می‌شد.» به‌گفته آل عوض در دهه ۸۰ که تعداد زیادی مجله و ماهنامه و روزنامه با تیراژ بالا چاپ می‌شد دکه‌های مطبوعات هم رونق

مضاعف گرفت. هم‌اکنون حدود ۸۰-۷۰ درصد دکه‌های مطبوعاتی و شبکه توزیع مطبوعات برعهده این مهاجران است؛ دکه‌هایی که ابتدا با فروش مجلات و روزنامه‌ها پا گرفت و کم‌کم انواع تنقلات، نوشیدنی و نوشت‌افزار هم به آن اضافه شد.